

DATUM: 14.4.2021.		
Br. AKTA	PRILOG	ARH. ZNAK
186	1	8

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

ГУВЕРНЕР

XXIV-69/3/21

КГ бр. 319 | 2 | 21

Београд, 13. април 2021. године

БЕОГРАДСКИ ЦЕНТАР ЗА ЉУДСКА ПРАВА

11000 Београд

Кнеза Милоша 4

Предмет: Мишљење у погледу отварања рачуна тражиоцима азила и особама којима је призната међународна заштита према Закону о азилу и привременој заштити, односно додељено уточиште или супсидијарна заштита у РС

Вежа: Ваш допис бр. 186 од 2. фебруара 2021. године

Поштована гђо Илић,

Поводом Вашег дописа којим сте се обратили Народној банци Србије, а у коме сте замолили за мишљење у вези отварања рачуна у банкама особама са одобреним правом на азил и тражиоцима азила у Републици Србији, указујемо Вам на следеће:

1. Пословање банака у Републици Србији регулисано је одговарајућим законима и подзаконским актима, као и унутрашњим актима конкретне пословне банке.

Наиме, Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС“, бр. 113/2017, 91/2019 и 153/2020 – у даљем тексту: Закон) су прописане радње и мере које предузимају обвезници (у које спадају и банке) ради спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма.

Поменуте радње и мере обухватају, између осталог, радње и мере познавања и праћења странке, у које спада и обавеза утврђивања и провере идентитета странке на основу докумената, података или информација прибављених из поузданих и веродостојних извора, затим обавеза да прибави и процени информацију о сврси и намени пословног односа или трансакције и друге податке у складу

са овим законом, као и да прибави и процени веродостојност информација о пореклу имовине која је или ће бити предмет пословног односа, односно трансакције, у складу са проценом ризика, а све сходно одредбама члана 7. став 1. Закона.

С тим у вези, према одредбама члана 7. став 2. Закона, уколико обвезник не може да изврши радње и мере познавања и праћења странке, дужан је да одбије понуду за успостављање пословног односа, као и извршење трансакције, а ако је пословни однос већ успостављен дужан је да га раскине.

Поред тога, а поводом Вашег навођења у вези с практичном применом интерних правила банака, наглашавамо да према члану 5. став 3. Закона, као и тачки 19. Смерница за примену одредаба Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнике над којима Народна банка Србије врши надзор (у даљем тексту: Смернице)¹, банка као обвезник има дужност да усвоји и примени одговарајућа унутрашња акта којима ће ради ефикасног управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма обухватити радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма, дефинисане Законом, подзаконским актима донетим на основу Закона и Смерница, при чему је банка као обвезник дужна да унутрашњим актима узме у обзир утврђене ризике од прања новца и финансирања тероризма, а што обухвата и утврђивање прихватљивости клијента према степену ризика од прања новца и финансирања тероризма при успостављању пословног односа и у току његовог трајања.

Тачком 6. Смерница прописано је да је обвезник дужан да идентификује ризик од прања новца и финансирања тероризма коме је изложен или ће бити изложен при успостављању пословног односа са странком или вршењу трансакције. С тим циљем, обвезник разматра све релевантне врсте ризика, при чему увек узима у обзир ризик странке, географски ризик, ризик трансакције, ризик производа/услуге и ризик у вези с начином успостављања и одвијања пословног односа. Тачком 8. став 1. Смерница прописано је да ради идентификовања географског ризика, обвезник разматра нарочито ризик у односу на државу у којој странка или стварни власник странке има седиште, обавља делатност или с којом је на релевантан начин повезана, док је ставом 4. исте тачке Смерница прописано да је ради идентификовања нивоа ризика од финансирања тероризма за одређену државу обвезник дужан да размотри следеће факторе:

- да ли постоје информације од тела надлежних за спровођење закона или веродостојних и поузданих извора које указују да држава финансира или подржава активности терористичких организација или је познато да терористичке организације делују у тој држави;

- да ли су Уједињене нације, Савет Европе, *ОФАС* или друге међународне организације према држави примениле санкције, ембарго или сличне мере.

¹ Ове смернице су донете Одлуком о Смерницама за примену одредаба Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнике над којима Народна банка Србије врши надзор („Службени гласник РС“, бр. 13/2018, 103/2018, 57/2019 и 137/2020).

Поред тога, чланом 41. став 1. Закона прописано је да је обвезник дужан да када успоставља пословни однос или врши трансакцију када пословни однос није успостављен, са странком из државе која има стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма, примени појачане радње и мере.

Банке својим интерним актима могу предвидети и додатну документацију у односу на ону која је минимално прописана законима и подзаконским актима, с обзиром на чињеницу да су банке фактички прва линија у систему заштите од активности прања новца и финансирања тероризма и да је суштина спречавања прања новца и финансирања тероризма у превенцији која се огледа у примени прописа и интерних аката којима се дефинишу одређена правила понашања, баш из разлога једнообразног поступања свих запослених у банкама у одређеним ситуацијама.

Међутим, иако прописи из области спречавања прања новца и финансирања тероризма у случају постојања високог ризика од прања новца и финансирања тероризма захтевају од обвезника примену појачаних радњи и мера познавања и праћења странке, **сматрамо да ови прописи не дају основа за искључивање могућности успостављања пословног односа са целокупном категоријом лица према националности или држављанству на основу постојања наведеног високог ризика од прања новца и финансирања тероризма, већ обавезују обвезника (банку) да одбије понуду за успостављање пословног односа (односно ако је пословни однос већ успостављен да га раскине), као и извршење трансакције само уколико обвезник не може да изврши појачане радње и мере познавања и праћења странке.**

У погледу могућности вршења радњи и мера познавања и праћења странке које се састоје у утврђивању и провери идентитета странке у случају када је странка тражилац азила или лице коме је у Републици Србији одобрено право на азил, истичемо да је чланом 89. став 1. Закона о азилу и привременој заштити („Службени гласник РС“, бр. 24/2018) прописано да у року од три дана од дана када је тражилац поднео захтев за азил, Канцеларија за азил му на прописаном обрасцу издаје личну карту за тражиоца азила, која му до окончања поступка азила служи као идентификациони документ и као дозвола за боравак у Републици Србији. Стога се систематским тумачењем члана 17. став 1. и 2. и члана 99. став 1. тачка 3) Закона (као и других одредби Закона и Смерница), у вези са чл. 89. и 90. Закона о азилу и привременој заштити долази до закључка да се **радња познавања и праћења странке која се односи на проверу идентитета странке може извршити увидом у личну карту за тражиоца азила (односно личну карту за лице којем је одобрено право на азил или привремена заштита) и уверење о евиденцијском броју за странце.**

2. Иако је на основу члана 41. став 3. Закона о банкама („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015) прописано да **банка слободно одлучује о избору клијента**, скрећемо пажњу и да је Законом о заштити корисника финансијских услуга („Службени гласник РС“ бр. 36/2011 и 139/2014) у члану 5. тачка 2) као **једно од основних начела заштите корисника финансијских услуга прописано право на заштиту од дискриминације**. Имајући у виду наведено, иако банка слободно одлучује о избору клијента што подразумева да банка има право да одбије успостављање

пословног односа са било којим клијентом, банка би требало да се уздржи од праксе која може довести до дискриминације.

Додатно је и Законом о платним услугама („Службени гласник РС“, бр 139/2014 и 44/2018) у чл. 73н-73т регулисан **платни рачун са основним услугама** (право на овај платни рачун, начин отварања и коришћења овог платног рачуна, раскид оквирног уговора о овом платном рачуну и др.). С тим у вези, чланом 73н став 1. прописано је да не доводећи у питање примену одредаба закона којим се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма и других одредаба овог закона, банка је дужна да потрошачу који има законит боравак у Републици Србији а нема отворен платни рачун – на његов захтев омогући отварање и коришћење платног рачуна са основним услугама, док је у ставу 6. тог члана прописано да услови за отварање, вођење (коришћење) и гашење платних рачуна потрошача са основним услугама морају бити недискриминаторски у смислу члана 73б овог закона (којим је забрањена свака дискриминација при отварању рачуна потрошача који има законит боравак у Републици Србији). Притом, у смислу Закона о платним услугама законит боравак у Републици Србији означава боравак физичког лица у Републици Србији у складу с прописима којима се уређују пребивалиште и боравиште грађана, односно боравак странаца у складу са законом о странцима, укључујући и странца који борави у Републици Србији у складу са законима којима се уређују азил и избеглице или на основу међународног уговора.

3. Према томе, јасно се може закључити да Народна банка Србије ниједним прописом, нити инструкцијом, није банке обавезала да одбију успостављање пословног односа или раскину пословни однос само на основу припадности категорији лица која су затражила азил у нашој земљи и особама којима је пружена међународна заштита према Закону о азилу и привременој заштити, већ да је у питању, ако се заиста ради о наведеном поступању банака, о глобалној појави познатој као став финансијских институција, посебно оних чије су матице у светским финансијским центрима, да уопште не преузимају никакве ризике с појединим категоријама клијената онемогућавајући или ограничавајући успостављање пословних односа с тим категоријама (енг. *de-risking*).² Грађани Републике Србије били су управо жртве арбитражног понашања неколико банака у Шведској (нпр. *Handelsbanken*) које су у 2020. години онемогућиле даље вођење рачуна у тој банци по основу везе са Србијом без икаквог рационалног објашњења правећи листу од неколико десетина земаља с којима не желе никакве пословне односе, и то након што је Република Србија успешно унапредила свој систем за спречавање прања новца и финансирања тероризма на међународном плану и постала једна од водећих земаља у Европи по броју препорука међународних организација, пре свега *FATF*-а (*Financial Action Task force*), које је испунила Централна банка Шведске и Финансијска инспекција у тој држави (супервизор банака) којима се упорно обраћала Народна банка

² Више о том појму на веб презентацији Савета Европе – Комитета експерата за процену мера за борбу против прања новца и финансирања тероризма (*MONEYVAL*): <https://www.coe.int/en/web/moneyval/implementation/de-risking>.

Србије дали су нам одговоре да разумеју проблем али да не могу утицати на пословну политику њихових банака, па су клијенти тих банака били принуђени да промене банку због гашења рачуна.

4. И поред тога, мишљења смо да **није могуће искључиво на основу држављанства, односно државе порекла физичког лица или националности унапред искључити могућност да се одређеним категоријама лица отварају рачуни код банака, већ је одбијање успостављања пословног односа или раскид тог односа могуће само ако је банка утврдила након спроведених образложених анализа да није у могућности да примењује одређене појачане радње и мере, ако је претходно дошла до закључка да је потребно да се ове мере примењују.**

Узимајући у обзир и из Ваших навода да је у Републици Србији ипак могуће за тражиоце азила и азиланте и избеглице код појединих банака да отворе рачун, укључујући и оне с најраширенијом мрежом, попут Банке Поштанска Штедионица, **верујемо да би Ваше клијенте требало пре свега да упутите на банке код којих је могуће отворити те рачуне** како бисте им омогућили да што пре дође и до њихове финансијске инклузије у Републици Србији.

Народна банка Србије у сваком случају пажљиво прати примену прописа из области спречавања прања новца и финансирања тероризма код банака и благовремено ће предузети мере из своје надлежности ако утврди да су банке поступале супротно прописима чију примену контролише.

С поштовањем,

Др Јоргованка Табаковић

